

Capoeira w Polsce: Wędrowanie wątków kulturowych

Published: 08.12.2015

Reviewed by M.A. Alicja Rudnicka Edited by M.A. Urszula Kieżun

Książka Katarzyny Kolbowskiej pt. „Capoeira w Polsce. Wędrowanie wątków kulturowych” porusza niezmiernie istotną we współczesnym, zglobalizowanym świecie kwestię treści przenoszonych z kultur rdzennych do kultur im obcych. Treści te „tworzą w ten sposób rozmaite indywidualne *bricolage* ze zbitek dostępnych im legend, mitów, historycznych faktów, wynajdują tradycję na nowo, dla potrzeb odnalezienia się w zatimizowanym, ponowoczesnym społeczeństwie, by choć na chwilę utwierdzić swoje „ja” w płynnej i niestałej rzeczywistości”(s. 7). W tym kontekście autorka bada egzotyczne, nawiązujące do tradycyjnych kultur-rytuałów, zjawisko – capoeirę, będącą połączeniem tańca, walki, muzyki, folkloru, a także sztuk akrobatycznych.

W książce zastosowany został podział na dwie części – czytelnik najpierw ma okazję prześledzić rozdziały teoretyczne, przedstawiające różnorodne aspekty capoeiry, by następnie przejść do przeanalizowania badań terenowych autorki przeprowadzonych na gruncie polskim. Badaczka już od pierwszego rozdziału, mimo niewielu dostępnych źródeł, stara się jak najszerzej nakreślić poszczególne wątki. Wprowadza czytelnika w kontekst socjokulturowy capoeiry, przedstawiając Brazylię jako kraj bogaty w swoistą mozaikę kulturową, pełną przenikających się elementów europejskich, afrykańskich i indiańskich. Autorka podkreśla także rolę kolonialnej przeszłości kraju dla omawianego „zjawiska walki-tańca, będącej rytuałem wspólnotowym, rytuałem wyjścia poza przemoc i walki o wolność, niezależność, autonomię. Walki, która nadaje szlachetny rys manifestacji kulturowej pokrzywdzonej mniejszości” (s. 24).

W kolejnych rozdziałach Katarzyna Kolbowska stara się odpowiedzieć na pytanie czym w zasadzie jest capoeira, jaka jest jej etymologia, kiedy i gdzie narodziło się to zjawisko oraz na czym polega fenomenologia tworzonej muzyki. Dla czytelnika niezaznajomionego z tematem z pewnością pojawia się tu wiele ciekawostek, gdy autorka opisuje relacje między typem granej muzyki a prezentowanym stylem walki, zwracając uwagę na takie subtelności, jak dźwięk poszczególnych tradycyjnych instrumentów. Zaprezentowane związki praktyk religijnych i magicznych z brazylijską potomkinią tańca rytualnego – capoeirą – również stanowią wyjątkowo interesujący materiał.

Cały jeden rozdział traktuje o, nieznanym powszechnie, historii capoeiry (od epoki przedmodernistycznej do ponowoczesnej) oraz o przemianach zjawiska w tym okresie. Niektóre wątki w tym rozdziale mogą na pierwszy rzut oka wydać się wrzucone nieco chaotycznie, lecz w istocie składają się one w jedną spójną całość, przedstawiając ciąg zachodzących zmian. Autorka nie ukrywa przy tym pewnych problemów zauważalnych w

capoeirze, jak odejście od rytuału, kwestia roli kobiet, czy rasizm. Badaczka wprowadza czytelnika w poszczególne aspekty stopniowo, tak że nawet dla osoby z zerową znajomością tematu lektura nie będzie nużąca czy też niezrozumiała. Kolorytu tej części pracy dodają oryginalne wypowiedzi mistrzów capoeiry, podkreślające autentyczność badań, których osnową nie jest jedynie analiza przemyśleń innych autorów.

Część druga książki to badania własne autorki, która zdecydowała się przeprowadzić obserwację uczestniczącą, wywiady narracyjne oraz analizę jakościową w społeczności capoeirzystów. Ze względu na potrzebę pogłębionej obserwacji badaczka skupiła się na jednej grupie – „Berizabu” z Warszawy, do której należała cztery lata zanim opublikowała swoją pracę. Katarzyna Kolbowska przeprowadziła także wywiady z innymi grupami i prowadzącymi je animatorami – są to „Artes das Gerais” z Katowic, „Artes das Gerais” z Gdyni, „Abada” z Gdyni oraz „Axe Capoeira” z Wrocławia. Autorka dołożyła wszelkich starań, by jej badania nie były spostrzeżeniami osoby „wchłoniętej” przez grupę, ale by mogły wypływać z punktu widzenia nie tylko uczestnika, ale i naukowca. Badaczka wykorzystała także ciekawą metodę „kuli śniegowej”, wykorzystując wątki opowieści osób, które się znają, by tym sposobem stopniowo docierać do coraz większej ilości osób uczących capoeirę w Polsce.

Kolejne podrozdziały części badawczej można uznać za najciekawsze w całej pracy, gdyż są pionierską próbą opisu zjawiska na gruncie polskim. Przedstawiona jest nie tylko charakterystyka uczestników, ich role w grupie, ale i samo wewnętrzne zróżnicowanie capoeiry, czy elementy stanowiące o atrakcyjności tańca-walki. Co ciekawe, autorka przedstawia nie tylko suche fakty wynikające z obserwacji, ale i przybliża emocje uczestników grupy: „Capoeira jest atrakcyjna i porywająca. Ma znaczącą siłę oddziaływania, zwłaszcza na jednostki niedoświadczone, niezepsute, wrażliwe. Capoeira zawiera w sobie obietnicę odskocznia, azylu, ucieczkę od nienawiści i kompleksów. Od szarej rzeczywistości” (s. 111) – pisze Kolbowska. Sztukę capoeiry badaczka przedstawia nam jako wartościową pomoc dla uczestników w odnalezieniu swojej tożsamości, rozwoju psychofizycznym, kształtowaniu zasad moralnych i współpracy międzyludzkiej. Interesującym wątkiem jest także opis wzajemnego stosunku capoeirzystów i adeptów innych sztuk walki oraz różnic między walką w capoeirze a walką w innych stylach.

Pozycja napisana przez Katarzynę Kolbowską jest z pewnością warta uwagi – nie tylko ze względu na wspomniane nowatorstwo, ale i ciekawe ujęcie tematu. Autorka pozostaje przy tym krytyczna względem potencjalnych braków niniejszej publikacji, jak i obranej przez siebie głównej metody badawczej (obserwacja uczestnicząca), choć nie sposób nie zgodzić się z badaczką, że jest to jedyna metoda pozwalająca nakreślić tak barwny obraz codzienności capoeirzystów. Część badawcza nie jest zbyt obszerna, ale dobrze zarysowuje zjawisko i jest doskonałą bazą dla kontynuowania badań. Dużym plusem w kolejnym wydaniu niewątpliwie byłoby przedstawienie bogatszego materiału fotograficznego, może nie jako wkładki w środku książki, ale w formie zdjęć umieszczonych bezpośrednio przy tekście, do którego się odnoszą. Nie można jednak zaprzeczyć, iż brak wykwintnej szaty graficznej rekompensuje cenna merytorycznie treść.

Citation:

M.A. Alicja Rudnicka: Review for: Katarzyna Kolbowska : Capoeira w Polsce. Wędrowanie wątków kulturowych, 2010, in: <https://www.pol-int.org/en/node/311#r3530>.

<https://www.pol-int.org/en/node/311?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1&r=3530>